

na skok
v Angole
Jiří Chromý

**v na skok
Angole**
Jiří Chromý

Ostrava 2011

Dovolil bych si tuto knihu věnovat paní MUDr.
Hudečkové a jejím dětem. Současně bych touto formou
rád poděkoval i paní Kosové.

Na skok v Angole

Autor textu a fotografií © Jiří Chromý, 2011

Grafická úprava Repronis s.r.o., Ostrava

Redakce Lukáš Krečmer

1. vydání jako e-kniha © Lukáš Vik, 2015

ISBN PDF formátu: 978-80-7536-058-8 (PDF)

Konverze do elektronických formátů:

grafik a webdesignér Lukáš Vik

www.lukasvik.cz

OBSAH

1. Luanda	4
2. Caxito a trošku i Luanda	15
3. Okruh na jih od Luandy – úvodní část z Luandy přes Waco Cungo po Kuito	28
4. Kuito	40
5. Z Kuíta do Huamba a dál	51
6. Alto Catumbela	58
7. Po Benguelu	62
8. Odbočka z Benguely na Saco	64
9. Zpáteční cesta z Benguely do Luandy	68
10. Kissama	79
Závěrem	83
Použitá literatura	84
Obrazová příloha	85

1.

LUANDA

Na skok v Angole

Hned po přeletu do hlavního města Angolské republiky, kdy jsem si užil i situaci, jak letadlo dosedá na letiště mezi domky, si mne Afrika uchopila všudypřítomným teplem a už mne nepustila. Pro zimomřivé lidi, jako jsem já, je to pohoda a – pokud nefoukalo – mohl jsem sundat i svůj pověstný šátek ze své bezvlasé hlavy. Takže pohoda v prosinci, kdy u nás mrzlo, až praštělo, v tomhle „čase dešťů“ a zdejší takřka bezprašné období plné života hmyzu mi tady opravdu sedí. A z literatury vím, že je tu v taxonomii hmyzu dodnes hodně neznámého, protože nikomu se tady do bádání nikdy moc nechtělo. Tedy do činnosti, která není zkrátka výnosnější než prosté pěstování zemědělských plodin na vývoz.

Vždyť právě pro tu neprobádanost bych zde rád založil naši brněnskou výzkumnou a oficiální entomologickou základnu, ale ve finále bych tu rád viděl i nové „Angolské muzeum hmyzu“, které by bylo díky své prospěšnosti přímo finančně podporované angolskou vládou a které bude jistě kralovat mezi jinými africkými muzejními ústavami, hlavně díky mezioborovým výzkumům v entomologii.

Kniha „Na skok v Angole“, dnes předkládaná čtenářům, bude zejména popisovat moje pocity a postřehy z celé cesty roku 2010, aby na uvedené trasy (a mnou také osobně prověřené) mohli začít jezdit i jiní a taky tu bádát. A protože by měla zároveň sloužit i jako návod, v češtině totiž není uveřejněn ani dostatek základních informací z terénu, popisují možná budoucím zájemcům o návštěvu této zajímavé země i zdánlivě zbytečnosti a jasné věci. A někdy uvádím i zdánlivě nesouvisející údaje, ale jsem přesvědčen, že mohou být poutníkoví touto zemí k potřebě.

Do dalších pokračování knih o Angole bych jednou rád více rozpracoval, zde třeba jen zmínkou uvedená a nastíněná jednotlivá témata z krajiny i dějin.

Už teď by se dala napsat kniha o angolských stromech. Třeba ten „krvavý strom“, nebo možná lépe „ohňový strom“, mne uchvátil už na parkovišti před letištěm po přeletu do Luandy. Tam jsem neměl čas fotografovat, ale pak jsem si to vynahradil na jiných místech, třeba při prozkoumávání Luandy. Můj první snímek tohoto stromu v barevné přloze je tedy z prvního zkoumání našeho okolí domku, kde jsme v soukromí bydleli. Tak tohle je typ stromu, který se mi stále líbil a líbí, zrovna nádherně kvetl, a který jsem se stále pokoušel nafotografovat. Na snímku trošku vyčnívají moji dva kolegové ze Sudopu Brno, se kterými jsem se do Angoly vydal, a jelikož jsem nyní už zase OSVČ, tak doufám, že se jim tam i líbilo. Jako klíčové se při této cestě – právě v Angole na místě – však ukázali moji přátelé, Ivo a Glorie, kteří vytvořili pevný základ výkonného týmu, na kterém jsem mohl postavit a realizovat celý plán této průzkumné akce se zaměřením na to, co by mohla Angola nabídnout ČR (a naopak), i na zjištění stavu obnovy Angoly. A k mému nakouknutí k angolským broukům.

V předvánoční době na téhle cestě nebyla nouze o komické situace, a jelikož se dalo pěkně dovolat z Luandy do Brna, zásobil jsem v období mezi Mikulášem a Štědrým dnem i svoji rodinu napřímo některými historkami už z hlavního města Angolské republiky.

Mise ANGOLA 2010 byla postavena na dřívějších průzkumech a zjištěních, které nejen realizovala a.s. GEOTest, která má i zpracovanou geologickou situaci celé Angoly, ale i na aktuálních údajích, které mi zajistil samostatným průzkumem jejich hydrogeolog. A přátelé Ivo a Glorie neustálo aktualizací všech údajů. Samozřejmě spolu s poznatky z let minulých, které mám zajištěny od rodiny Hudečkových, a to přímo od dětí paní doktorky Hudečkové a také od paní Kosové, které byly v Angole v letech mého studia.

A důležité africké postřehy mi předali i moji kolegové amatérští entomologové, kteří v okolních zemích Angoly v oboru brouci už řadu let bádají. A tak mi z toho všeho vyplynulo, že Angola je díky bílým místům a prolínání vlivů právě dnes ideální prostor pro uplatnění mezioborové spolupráce a dlouhodobá studia z Brna.

Především úvodní poznámky je nutno stále zdůrazňovat, protože na těchto údajích stála celá mise, která byla námětově sjednocena naším zájmem o všechno, co se týká obnovy a železnice. Jako fandové jsme měli spoustu všetečných dotazů a zde v této knize je uveden výsledek mého náhledu.

A tak už něco z cesty...

Ve dnech, kdy jsme pobývali v Luandě, jsme ji poctivě několikrát křížem krážíem projeli. Z výchozího místa našeho ubytování (dál už všude zvaném „Domeček CZ“) jsme denně vyráželi za poznáním, ale kromě křížování přes všechny čtvrti Luandy, kde se snoubí nejen jednoduchost života v příbýtcích přistěhovalců s luxusem centra, ale také běžná sériová výstavba velkoplošných areálů státních domků spolu s typizovanými bytovými domy na okraji města s pohodou celých čtvrtí pěkných domků i honosných vil, jsme se uměli i zastavit. Díky ubytování v rodině jsme si často povídali s česky mluvícími Angolany, při jídle spokojeně probírali zážitky a neustále nám na našem dvorku hrála hudba. Což bylo velice příjemné a my zároveň viděli skutečný život v Luandě.

Když si vzpomenu na první překvapení už první večer, musím se pousmát, protože takto načasovanou zábavu hned vedle domu by nevymysleli ani v tom nejmazanějším seriálu. Po přivítání klasickým angolským jídlem a sdělení zážitků z cesty jsem si – tak asi jako další moji souputníci – říkal, že se vybalím. Byl večer, a tak jsem bez otálení začal. Ivo, který tu byl o týden dříve a vše vzorně připravil, nachystal mi bydlení i místo na našem pokoji, a tak jsem v pohodě vybaloval (a to i při naší domácí muzice a občasném tanci vedle),

▲ Večerní posezení v Domečku CZ

až do doby, kdy už se začínalo stmívat. Najednou vše začalo. Vedle plotu vystavilo DISCO..., pro některé asi rachot.

Ale po zjištění příčiny hluku za plotem domku ze mne opadla veškerá únava. Přišli mladí lidé, zavřeli celou ulici vedle, napojili se v našem domku na elektřinu, aniž by se přišli domluvit na připojení předem, a jak to začalo, tak to do ranních hodin pokračovalo. DJ měl velice moderní aparaturu se silnými reproduktory a začal chrlít jeden jihoamericko-africký rytmus za druhým. Tanec takřka nepřetržitě pokračoval do rána na ulici předělené rákosem, kde se vybíralo vstupné, veesele tančilo a u přinesených stolků se podávalo jídlo a alkohol. A to vše za noci tanců, kdy i měsíc ležel na lopatkách ve tvaru písmene „U“ spolu s občasným výpadkem provizorního napojení elektřiny a občasnými drobnými konflikty mezi tanečnicíky.

▲ Noční tanečky před Domečkem CZ

Druhý den ráno jsme společně vyrazili na obhlídku okolí Domečku CZ, kde jsme si cvičně zdokumentovali stav vozovek i veřejných ploch v okolí, přilehlé skládky odpadků i neuvěřitelně (plastovými) odpadky zanesenou vodoteč. V kalužích na silnicích a v otevřených kanálech doposud stála voda, kde, už při zběžném pohledu, nemůže nic žít. Pozor, ani komáří larvy, a tak je tu komárů velmi málo, a když, tak jaksi nedužlivých. Kaluže jsou totiž tak černé a plné ropných produktů všeho druhu, že ani v černém bahně nic nepřežije. Musím však v myšlenkách odskočit ještě k jinému bahnu...

Nelze zapomenout na moji přítomnost při čištění našeho septiku na dvorku, kdy jsem si blahořečil, že mám s sebou preparát na bázi „guaninu“, což je nový bezchlorový desinfekční prostředek (já ho používám ve 2% anebo 4% roztoku s vodou a směs má zajímavé složení a složitý název – Alkydimethylbenzylamonium a polyhexamethylenguaninhydrochlorid – jako totální nejedlá desinfekce). Mám ho ještě z roku 2009, kdy jsem jej testoval v České republice, no a díky výbornému výsledku v Angole, jsem mohl ukončit svoje testování i na zahraničních cestách.

Přivolaný fekální vůz nezvládl letité kaly na dně septiku, a tak nám jej dva obětavci z řad Luandaňů druhý den vybírali ručně. A kal se roznosil všude po dvorku,

což mi nedalo a celý dvorek jsem hned vystříkal svým „guaninovým“ roztokem. Proto jsem se asi vrátil zdráv.

No a vrátím-li se k naší komáří situaci venku, kde nám v noci dýmila smetiště i naše vykuřovadla, nebyla to žádná tragédie. Takže i v období dešťů je tu v Luandě komárů málo. Toto pozitivní zjištění z tak negativní věci se mi moc líbí. Trošku mne mátlly všude poletující vážky, takže kdybych byl u nás v Brně, klidně bych si do diáře a deníku postřehů napsal „Období vážek“.

Z pásu malých domků (viz snímek) postavených z betonových tvárníc, který obepíná celý střed Luandy, a který je pomalu nahrazován poctivými bytovými domy, je vidět všude běžně rostoucí papája (Carica papaya), která tu často trčí mezi staveními. Papája jsem ostatně v tomto „rychloukvasném pásu“, jak jsem toto místo nazval, potkával neustále. Jinak v okolí našeho domku je dost volných prostranství, a proto se tu dá dobře parkovat.

A taky jsou tu venku skvěle umístěné krámky všeho druhu, přímo v našem sousedství tak máme, kromě obchodu, který jsem si přejmenoval na „Angolský koloniál“, a Gloriinina kadeřnictví vedle nás, také drobné stánky, kde mají stále dobře vychlazené pivo značky Cuca a přímo na ulici vaří a pečou kuřata a ryby. To jsou ostatně dvě základní masa prostého lidu, přičemž ryba je tu opravdu hodně druhů a mohutná nabídka. Mají otevřeno dlouho do noci, nakupování je příjemné, protože poprchává jen pozdě v noci a k ránu. Takže i to počasí nám přálo.

I na ten úklid jsme měli štěstí. Hned dopoledne druhého dne po našem příjezdu probíhala úklidová směna v naší čtvrti, která nejkřiklavější odpad průběžně zlikvidovala.

Na našem dvorku, který je mírně profukující, je stále příjemně pod stříškou z vlnitého plechu a nosné konstrukce z vyřazených vodovodních trubek a při posezení se sklenicemi plnými slivovice a šťávy z manga se pohodově plánují další dny. To stejné posezení s ochlazením je i v obýváku našeho Domečku CZ, kde je vyložené průvan. Před Salonem krásy – Salao BELA nám roste krásný fíkovník, z jehož plodů se prý jí semena, a často na něm posedávají malí bílí čápi. Patří k místní úklidové četi na přilehlém smetišti a sem létají odpočívat a vyhlížet kořist. V kořenech našeho fíkovníku sídlí miniaturní ještěrky, tady nejvážnější konkurenti entomologa. Večer jsem viděl jiné ještěrky při akci a jejich mihnutí znamenalo jistou smrt švábovu. Kolem koruny ale v poledne poletují krásní zlatohlávci, na které bohužel pro vědu nedosáhnu, a tak to mají tedy spočteno pouze jako potrava. A to kdekoliv, číhají tu na ně kromě ještěrek i kočky, nebezpečno je pro brouky nejen na zemi, ale i ve vzduchu,

▲ Papája na dvorku vedle nás

▲ Vstup k nám

protože ptáci ve dne a netopýři v podvečer a v noci tu loví bez odpočinku. A právě po jednom přemítání při chladivé koupeli, jak nějakého zlatohlávka vysoko v korunách ulovit, ve mně v okamžiku, kdy jsem vyšel z koupelny ven a pohlédl na regály s květinami na dvorku, uzrála myšlenka na zřízení odchovu brouků právě tady v Domečku CZ ve skvěle situované polici s květinami na dvorku. Právě tady a na této adrese. A pak to časem dostalo spád.

Okolí domku umožňuje zřízení záhonků na rajčata i papriky, zdejší běžnou zeleninu, nebo vysazení něčeho jiného, a při využití „recyklátu“ nyní volně rozprostřeného kolem domku je jím možno leccos

opravit, neposloužil by tedy jen na vybudování zídek záhonů. Vyšší zeleninu nebo ovocné stromky raději ne, protože je potřeba mít na mysli zkušenost našich domácích, že ovocný stromek tu může být zdrojem problémů se střechou. Ovocný strom tady dříve byl, ale už ho tu nebude asi nikdo raději vysazovat, protože kameny srážející ovoce už jednou znamenaly díry ve střeše. Ten původní ovocný strom se musel skácet právě kvůli ovoce chtivých spoluobčanů.

Při kontrole stropů Domečku CZ jsem si uvědomil, že je nejen zajímavé, jak stavitelé domku podcenili i v horké Africe vliv vody na uhnívání trámů – termity tu příčinou nejsou, bojovní mravenci zde žijící by je jistě zlikvidovali – ale přišlo mi poučné i to, jak je možno i dnes žít doma pod tak chatrnou skořápkou podhledu. Na barevném snímku vzadu je vidět upadlý strop v obývacím pokoji. Oprava je samozřejmě nutná, ale vlastní práce je tu hodně drahá. Ovšem kubík eukalyptových desek stojí kolem 400 USD. „Skořepinové podhledy“ zde provedené jen tenoučkou omítkou na rákos jsou díky zatečením popraskané, občas kusy vypadnuté, je nutno je nejen opravit, ale raději bych je vyměnil všude a celé za pevnější, takže opravy – sečteme-li materiál a práce – nebudou levné. A Domeček CZ to potřebuje a stále hledá investora.

Při cestách v Luandě jsem nafotil odvážné stavby i zácpy v ulicích. Jsou to dokumenty z angolského života. V Luandě třeba dlouhé čekání kvůli chybějícím tunelům.

Na následném snímku je každodenní realita Luandanů při cestě do práce.

Všiml jsem si, že na poutačích se často objevovaly stavební firmy ODEBRECHT a COSTA, billboardy tu má i Sigma Group.

▲ Stavba a zácpa v dopravě u centra

Hlavní bulvár s kruhovou křižovatkou patří zakladateli státu a je vzorně udržovaný. Snímek za jízdy to trošku dokumentuje.

Sjedeme-li do centra dolů, mineme jeden malý historický park ve svahu, anebo se dáme serpentinami dolů kolem rozestavěných výškových budov a pak si musíme projet kolem nádherně rozkvetlých stromů na ústředním hřbitově.

Občas míjíme pěkně upravený historický dům anebo i původní úřad, jehož budova vystupuje z ředi nízkých domů kolem starého centra.

Často však míjíme rozestavěné výškové budovy, které tu jako houby po dešti rostou kolem celého středu, přičemž jedna fotografie „mrakodrapu“ je vidět hned následně. A tak vidím další do nebe stoupající budovy, vše ubíhá stále dokola, nehledě na spoustu nových pořádných základů, které jsem při projíždkách po Luandě objevil, zřejmě pro další výškové budovy.

Bylo tam spousta krásných míst, a tak jsem rád, když se zpětně na některé fotografie dívám, a je dobře, že jsem se už tehdy rozhodl, že některé vydám jako pohlednice sám. A pokud bude zájem, už mám několik dalších adeptů na pohlednice – nejen z Luandy – do tisku vybraných. Konec konců už jsem vydal přístiskovou „známku“ s angolským broukem, jejíž

▲ Pomník zakladatele státu

▲ Rozestavěný výškáč u centra

rád, snad by pomohly zavěšené truhlíky s květinami. Snaha je vidět na každém kroku, jsou tu vidět do růžova natřené fasády s bílými lemy kolem oken a k tomu čerstvě nabílené vily i bledě modře natřená kasárna. Opravy zářící novotou se na sluníčku krásně vyjímají. Někde je ještě co dělat se zatékáním do fasád nebo je potřeba opravit sklony střech, ale všude se spravuje a stále staví. Mám třeba v archivu ABCJCH nafocený komplex PLAZA, který se mi moc líbil, ale s ohledem na pozůstatky nedůvěry po válce, všeobecnou nechuť k pochopení pozitivní úlohy fotografie pro turistický ruch i další investory, vše jsme raději fotografovali pouze z auta. Proto kvalita není často moc dobrá, třeba u té následující.

Centrum se všemi starými i novými bankami a výškovými budovami je většinou pěkně uklizené. Velmi jsem se zaradoval, když jsem náhodou našel v pěkném parčíku nedaleko od sídla těžařské firmy SONANGOL i vzorně uchovaný pomník zakladatele Luandy, po kterém město nese již dlouhou dobu jméno, byl jím S. Paulo da Assuancao de Loanda, 1575–1589. Barevné fotografie vzadu to dokumentují. V parčíku bylo příjemně i v odpoledním prohřátém městě.

Jdeme-li dál směrem do centra, převládají banky podporující obnovu země, BCI – BANCO DE COMERCIO E INDUSTRIA nebo BAI – BANCO AFRICANO DE INVESTIMENTOS, případně BDA – BANCO DESENVOLVIMENTO DE ANGOLA. V centru vedle luxusní restaurace

zrod, respektive důvody vytvoření celého aršíku ke dni zahájení spolupráce s Angolany, jsem popsal ve svém občasníku ED 9, vydaném k 1. lednu 2009, tak pevně věřím, že je možné vydávat pro Angolu i pohlednice. Broučří přitisky už kolují na mých studiích jako doklad o pravosti dokumentů.

A všude kolem se zase buduje a staré nahrazuje novými paláci, převážně se staví opět výškové budovy. Fasády starších i nových domů jsou opupínkované samými klimatizačními bedýnkami, no a tak na kolemjdoucí stále padají nějaké kapky. Moc jsem tu na hlavu kapající vodu neměl

▲ Výstavba kolem středu města

MANGAIS, kde jsme byli na obědě, jsem našel i stejnojmenný obchůdek, kde byly vystaveny mezi vyřezávanými předměty z historie Angoly (nábytek, dveře i s bohatě zdobeným rámem) také výstavní nádherné rohy angolského národního symbolu, antilopy vrané (Hippotragus niger), a něco jsem nafotografoval. Rohy jsou to krásné, jak ukazuje fotografie.

Musím se ještě zastavit u očkování. Do Angoly jsem vyjížděl velmi dobře proočkovaný, žlutý mezinárodní průkaz se záznamy o očkování mám hezky zaplněn a jen připomenu vše, co jsem neponechal náhodě. Předně jsem se ujistil, zda mám platné očkování na tetanus, a nechal se naočkovat na klíšťovou encefalitidu. A pak to u MUDr. Strakrleho, kterého považuji za nejlepšího specialistu na tyhle výjezdy u nás, šlo hezky pěkně po pořádku. Měl jsem očkování proti těmto nemocem – žloutenka A+B, žlutá zimnice, tyfus, cholera, vzteklinka, meningokok, dětská obrna (která tu útočí na dospělé muže po čtyřicítce) a samozřejmě jsem dostal s sebou antimalarika na celou dobu pobytu.

Pro jistotu jsem byl pořádně připojištěn i s kaučovní doložkou na celý pobyt u GENERALI.

Pro Brňáky mám jeden postřeh, v Luandě jsem si z auta při pohledu na stavební práce na vozovce připomněl stejnou firmu, jakou máme v Brně, pracovníci měli na zádech mně dobře známou zkratku BCOM, která tu na mne zapůsobila jako náš BKOM. Zda to bylo vlivem Brňáka z Brněnských komunikací, to nevím.

A mám ještě jeden postřeh, při projížďkách městem jsem zřejmě zahlédl těžit ropu v hlavním městě, což se hned tak nevidí. Zařízení působila nenápadně a jsou zde sporadicky, ale ropa tam tedy je. Jen ty stavební práce v podzemí v Luandě budou asi zajímavé...

A jaké jsem měl léky s sebou?

Na svém oblíbeném nosiči USB se značkou CORSAIR mám uloženy tyto údaje: postřik proti hmyzu, na desinfekci oděvů i moskytiéry, dále pak mast na potírání všech míst na pleti, která vylézá, prostě jsem si natíral všechna místa, kam může komár bodnout. Všechno to, co jsem měl s sebou, jsem použil a využil a bylo to skvěle fungující. (Měl jsem je na doporučení přátelské ordinace „e-globals“ u nás v Brně od pana doktora Strakrleho.)

▲ Rohy národního symbolu

No a moji klasickou výbavu do terénu: kouzelné růžové tablety IBALGIN 400, které mi vyléčily spoustu problémů od bolesti hlavy až po záněty všeho druhu, ty protizánětlivé vedlejší účinky tohoto léku jsou skvělé.

Vitamínové tablety pro posílení organismu.

MOBILIN, případně pro odstranění všech bolestí kloubů, svalů po velké námaze. A nesmím zapomenout na opalovací krémy s ochranným faktorem 12 a 50.

Pitralm, který považuji za náš rodinný lék, a i mým dětem pomáhá při všech povrchových zraněních, která nasbírají při vrcholovém orientačním běhu doma i ve světě. A sám ho používám na jakýkoliv zánět i na boj s plísněmi, třeba u nasbíraných broků.

Etér na likvidaci hmyzu a chloroform do mého úspěšného automatického lapače hmyzu, který našťastí nebylo nutné používat. Mračna komárů se totiž nekonala.

No a samozřejmě moji oblíbenou novinku, kterou jsem na desinfekci právě zde ve své vlastní směsi využil a moc se mi osvědčila, zbytek guaninové směsi s vodou – směsi v koncentracích od 0.5 do 2 % a 4 % – z testování na broucích i plísní v podzemí i na stěnách paneláku doma.

Kromě toho jsem si sebou do Angoly přivezl celé spektrum výrobků z guaninu, desinfekce povrchu i vody na koupalištích pod obchodní značkou GUAPEX. A osvědčily se mi. O tom ale až v mém občasníku ED 12.

Tohle všechno všem dalším poutníkům po Angole velice doporučuji, díky těmto mým pomocníkům jsem měl stále klid a věděl jsem, že se umím proti nástrahám Angoly bránit. Jako zpovýkaný Evropan vím své.

Ještě dnes se často musím usmívat, co jsme všechno řešili, třeba i to, že i černoch se může na slunci spálit a má používat krém na opalování. Tohle není z mé hlavy. Jde o zkušenosti jednoho ze známých hostů, při večerním povídání to připomínaly černošské ženy. To jsem fakt nevěděl.

Ale zpět k procházce po městě.

Samostatnou luandskou kapitolou je pevnost Fortaleza de Sao Miguel nad Luandou, která tu na vysokém ostrohu dlouho znamenala jen utrpení. Místní pevnost je neblaze proslulá jako místo, kde vzniklo otroctví v nové době a odkud putovali otroci do celého světa.

Výjezd je mírně krkolomný a na náměstíčko před vstup do pevnosti se jede do poměrně strmého svahu. Ale z terasy pod hradbami se na celém okruhu otevírá nádherný výhled obrovského staveniště v Luandském zálivu. A pohled na místo zvané na mapách Baia de Luanda s lesem

▲ Nádherné řezby rámu dveří

▲ Panorama I. Z pevnosti – výstavba nové Luandy

▲ Vstup do pevnosti Fortaleza de Sao Miguel

▲ Panorama II. Z pevnosti – kus staré Luandy

jeřábů, které tu budují celý houf mrakodrapů, je úchvatný.

Na další fotografii je ze stejného nádvorní při pohledu na druhou stranu směrem do staré části přístavu vidět malé domky a právě tímto pohledem na tuto část si lze představit minulost, dobu jak se tu asi ještě v nedávné historii města

krčily malé domky pod dobře střeženou bývalou portugalskou pevností. Pevnost právě prodělává stavební obnovu, a proto tam nebylo možno vejít. Před nově natřenou pevnostní zdí stály dva staré pěkně renovované letouny bývalé koloniální správy a hned vedle se skvěly nádherné krvavé stromy.

Při prepisování rukopisu se mi vybavilo, jak každý den ráno ženy napouštěly vodu do kádí, pro případ, že by netekla. Potřebovaly jí hodně na praní. Dozorem nad napouštěním byly pověřeny děti, které se tu moc dobře bavily. Každý den se tu

totiž na dvorku pralo prádlo, takřka celý den, a tak mezi vařením byly ženy stále v jednom kole, navíc udržet čiperné a všetečné děti bylo taky velikým psychickým záěřem. Nevím, zda to byla náhoda, ale všiml jsem si a připadlo mi zajímavé, že jakmile zapršelo, voda netekla. Možná to byl záměr, aby si tady lidé chytali dešťovou vodu – jakási výchova k šetrnosti – nevím, ale platilo to s urputnou pravidelností, a tak se nám žilo přísloví „Bude pršet, voda nepoteče, prší – voda neteče“.

Dost jsem se těšil na první výjezd za město i přes zajímavé zážitky v Luandě. A protože jsem byl kromě dalšího vybaven i zajímavými údaji z knihy „Afrika“, byl jsem zvědavý zvláště na místa, kde mohly žít kmeny tajemných Džagů, kteří tu na území Angoly v dávném období vytvořili pás malých výbojných válečnických ministátečků, ale kteří se také sami zničili. Nikdo je neporazil, ale způsob jejich vlastního zániku je v mnohém i pro naši dobu i naši civilizaci poučný. A nakonec jsem jejich prostorem skutečně projížděl.

Stále se ujišťuji, že moje kniha není jen popisem cesty, ale měl by to být potřebný cestovatelský mix zjištěného, souhrn mých pocitů a souvisejících úvah, myšlenek, které se mi po cestě vybavily. Hlavně chci, aby zájemci u nás měli konečně nějaké ověřené údaje a uvědomili si i možnosti našich zemí ze středu Evropy. Spousta jiných států, a to velkých i malých, zkrátka různých zemí světa, už angolský potenciál dřímajícího tygra (ostatně stejně tak se to před lety říkalo o Brazílii) hlásí – OBJEVENO.

▲ Ručně vyráběné ozdobné misky z tržnice na okraji Luandy

2.

CAXITO A TROŠKU I LUANDA

Na skok v Angole

Tuto část jsem začal psát v klidné Literární kavárně v Moravské zemské knihovně v Brně a bylo to dost výhodné v tom, že po ruce jsem měl celou řadu specializovaných výtisků, kde bylo možno ověřit, jak na tom se znalostmi o Angole jsme. A nejsme na tom zrovna slavně.

Moje nastudované trasy i poznatky mých předchůdců byly v den odjezdu chabé. A tak se rád opět podělím o svoje druhé angolské pocity, trošku doplněné o moje nové údaje.

Na naši cestu do Caxita na sever od hlavního města jsme vyrazili plni zvědavosti. Putování jako vždy začalo úvodním kličkováním mezi místními bouráky zaplněnými ulicemi na trase z našeho „Domečku CZ“ k magistrále, ale řidič to zvládl rychle a na jedničku, a tak jsme pelášili na sever velice svižně. Jeli jsme po magistrále, kde mne mile překvapil nejen kvalitní asfalt, ale také důkladně (monolitickým betonem) zpevněné odvodňovací příkopy podél komunikací. Musím se zmínit i o dlouhých řadách sloupů vysokého napětí, nových vedení přenosové sítě elektrické soustavy, které směřovaly do hlavního města. Míjeli jsme rozestavěné stavby rodinných domků - a to buď jednotlivě - vždy s dokonalým oplocením stavby z vlnitého plechu, anebo celé stovky rozestavěných typových domků ve velkých satelitních čtvrtích na okraji Luandy. Fotografii pohledu na masivní výstavbu tu mám, sice ne z našeho výjezdu na Caxito, ale ze stejného směru.

Následující snímek je z našeho plnění úkolu pro angolskou hostitelskou rodinu, kterého jsme se velice rádi chopili, s ohledem na průzkum do míst, kam by nás

▲ Výstavba kolem středu města

ani nenapadlo vyrazit. Je z hledání domu rodiny, odkud jsme měli přivést živý dar, kozu pro doplnění darů k zásnubám, které se tu berou důkladně a poctivě.

Jestliže žena má dítě s jiným mužem ještě před svatbou, musí se snoubenci za tento hřích i poskvrnu rodiny vykoupit většími dary při zásnubách. Rodina si to už pohlídá.

A tak jsme měli možnost vypátrat a po velkém úsilí najít mezi těmito domky – stále stejnými a bez označení ulic – právě jejich dostavovaný dům, který je možno získat, ale bez jakýchkoliv přípojek. Ty se zde dělají až nakonec po obsazení všech domů, což vede majitele domků k vybudování vlastních zásobáren na pitnou vodu, kterou si dováží, na postavení vlastního septiku, na zajištění vlastního dieselagregátu pro zajištění elektřiny, a tak je z domku po čase naprosto soběstačný satelit. Ale zpět k cestě na Kongo.

Po nově vybudované magistrále začala místa úprav, oprav a nové výstavby, kde se čile stavělo. A potkávali jsme i celou řadu rozestavěných objektů doplňujících dopravní infrastrukturu.

Po nově vybudovaných úsecích i nově vybudované magistrále přišel úsek, kde se stavělo její pokračování a realizovala se nová poctivá silnice „po našem způsobu“. Precizně zhutněná pláň, podkladní vrstvy neošizené a vše srovnáno tak, jak má být. Při objížďkách jsme si vyzkoušeli i jízdní terénní vložky a ukázalo se, že auto i domorodý řidič s terény nebudou mít problém.

Kupodivu to ze začátku vůbec nebylo potřeba, musím uznat, že silnice byly opravdu skvěle vybudovány a většina, po kterých jsme jeli, vypadala nově. Uvědomil jsem si, jak výhodné je nemít mráz. I na starých konstrukcích z betonu bylo postupně „zvětrávání“ minimální a stavby vypadaly jako nedávno postavené. A to píšu nejen o dopravních stavbách, zejména silnicích, ale i o vodohospodářských stavbách a mostech, kdy některé určitě pamatují ještě portugalské kolonizátory. Mráz tu zkrátka nedělá negativní divy.

Na cestě jsme dokonce viděli ještě jeden funkční železniční most staré dráhy, viz následné foto.

Jeli jsme tam do Caxita prozkoumat, zda ještě existuje alespoň kousek staré železnice a nějaké ty lokomotivy, protože stroje z afrických železnic jsou pro mne opravdové historické technické unikáty a africké železnice jsou grandiózní díla. Místy se zdálo, že nějaký ten násyp podél silnice do Caxita je od původní železnice, ale s jistotou se to říct nedalo. Železnice spojovala toto

▲ Pohled z pod mostu silničního na most železniční

město a jeho cukrovar s přístavem v Luandě, ale teď tu jsou jen v krajině roztroušené nádherné baobaby s nepatrně využívanými pastvinami, s nepatrnými náznaky železničního násypu a v savanách kolem strží všude neprostupné houštiny se stromovými kaktusy. Občas byl vidět u vesničky i malý rybník. Před městem Caxito jsme přijeli k udržovanému odpočívadlu s památníkem s obrovským krokodýlem, snad tu byl proto, že dříve jich tu v řece měli hojně a byli prý veliči. Kousek dál byl náš cíl cesty, a tak jsme zvolnili tempo.

A motali se kolem areálu starého cukrovaru, kde bylo spousta zajímavého, viz fotografie.

Nedaleko správného střediska jsme jeli kolem místa, které mne zaujalo pro nezvyklé řešení plně zpevněného příkopu. Byl upraven tak, aby se zde dalo prát prádlo, koupat se, a bylo tu zřejmě stále dost vody s ohledem na posazení a úpravu propustku. Koupající neradi viděli, jak fotografujeme, a tak jsem toho nechal a mám jen jeden snímek. V první chvíli jsem si myslel, že nový mostek má poddimenzovaný profil potrubní propusti a vše je zbytečně obetonované, ale pak mi došlo, že nový mostek je zároveň hrázkou na zadržení dostatku vody na praní i hygienu i v období sucha a má důmyslně umístěnou škrticí trať. Proto ten masivně opevněný propustek s malým profilem potrubí. A tak jsem se v duchu projektantovi omluvil.

V tomto místě, což je na samém okraji Caxita, bylo vše velmi pečlivě upraveno i s parčíkem a s bulvárem se stromořadím z palem, fotografie je v barevné příloze. Na křižovatce v sousedství se čile stavělo, na jedné straně hotel a na druhé straně naproti obchodní centrum. Do třetice ve prospěch všem na této křižovatce věvodil u silnice nádherný košatý strom, poskytující pocestným i zájemcům o svezení pěkný stín. Díky čekajícím na dopravu tu byla rázem malá improvizovaná tržnice. V závěru jsme pak našli i hledaný zbytek násypu bývalé železnice, který slouží nyní jako písečná cesta a jako jedna z hrází zdejšího zavlažovacího příkopu. Je to stále celkem kvalitní pláň a po položení traťového svršku stačí už jen položit nové koleje. Mám fotku tohoto bývalého železničního násypu a věřím, že tu jednou povede obnovená trať severním směrem na Kongo – vše je jakoby nachystané, jen obnovit trať železnice souběžně se zavlažovacím kanálem, který je dobře opevněný a udává směr.

Zavlažovací příkop byl po celé trase v místě bývalého nádraží u cukrovaru na předměstí Caxita pečlivě zpevněn a dobře se tu všude a všem pralo prádlo.

Cukrovar, kvůli kterému sem kdysi železnici přivedli, nás přivítal pouze zbytky budov se dvěma komíny. Je však nutno připomenout, že vedle už bylo nově vybudované skladové hospodářství různých firem. Bezútešnost zbytku areálu mi

▲ Mostek se škrticí trať na předměstí Caxita

▲ Jediná kachle to tu vydržela

připomněla všechno to, co se stalo s cukrovary u nás, jen s tím rozdílem, že u nás byl hluboký mír, a tady byla občanská válka.

Nedaleko, asi to bylo v prostoru bývalého nádražního komplexu, stál zřejmě i dům správce cukrovaru (dnes trosky), na jehož fasádě ve štítě jsme našli nádhernou modrou kachli s Pannou Marií, která se jako jediná zachovala z celého velkého domu s hospodářstvím.

Procházel jsem se rozvalinami a byl v bývalé kuchyni i dávném obývacím pokoji, zavítal do bývalých chlívků a odhadoval, na co všechno byly ty různé přístavky. Kolem se válely spousty přežralých plodů manga, na kterých si pochutnávala polodivoká prasata, a nikdo je kupodivu nechtěl. Tak mne tu napadlo, jaký náramně chutný džus by se z nich dal v Angole vyrábět, jen tu mít loupací četu a lis na vymačkání šťavnaté sytě oranžové dužiny.

Určitě by chutnala šťáva z nich i dalším lidem v České republice, a nejenom mě. Rozhodně to nejsou ty plody, které se dají koupit u nás v supermarketu. Na příložené fotce to asi vidět není, ale ten přetřížený strom se doslova prohýbal pod tíhou krásných plodů, škoda jen, že je zde žrala prasata. Stromy mangovníku stály pravděpodobně ve zbytku zahrady, která se tu vedle domu správce zachovala.

Tady jsem měl možnost zamyslet se nad otázkou o původnosti a prospěšnosti druhů v krajině. Vždyť sám mangovník je z Barmy a Indie, chlebovník je z Tichomoří a východní Indie a maniok, universální jídlo v Angole a národní pokrm, je ze Střední Ameriky. Připomenu-li si papáju, která je také ze Střední Ameriky, nebo kokosovou palmu, která prý pochází z jižní Indie, Oceánie nebo Indonésie. Ptal jsem se sám sebe, co tu vlastně jedli před příchodem Evropanů? Na doplnění zamyšlení ještě připomenu ty, které se nejí a taky tu nejsou původní: Agáve/sisal je ze Střední Ameriky, Eucalyptus (blahovičník) je z Austrálie, borovice je původní na celé severní

polokouli. Jen snad ten kávovník je africký a spolu s aloe se drží jako typické původní africké rostliny. Dal jsem si za úkol vypátrat ty původní.

Snímek hezké úřední budovy na předměstí Caxita ukazuje, že tu staví pěkně.

Místo mezi správním centrem oblasti, tímto domem na snímku a upraveným zavlažovacím kanálem bude zřejmě v brzké době novým moderním minicentrem a místem častého shromažďování, protože nedaleko u silnice byla malá tržnice a celý prostor se nachází nedaleko správního střediska s parkem. Upravený zavlažovací kanál, kolem kterého jsme jeli nazpět, byl také často během pokračování trasy zpevněný v plném profilu a byl upraven tak, aby měl stále hodně vody, aby se tu dalo prát prádlo, koupat a bylo tu dost vody i na její odběr.

Při cestě tam jsme křížili řeku a já zahlédl peřeje, tak jsem si velice přál, abychom se tam zastavili na cestě zpět. Což se mi po jedné vložené zastávce splnilo.

Tou vložkou zastávkou bylo tržiště se vším, co nejen vesničané potřebují. Jezdili tam totiž i lidé z města, autobus sem dokonce jezdil až z Luandy pro čerstvé ovoce a zeleninu.

Na prostranství, dalo by se říci takřka na mýtině v lese u silnice, zemědělci a sběrači ovoce rozbili svoje stánky anebo jen na plachtě na zemi prodávali nasbírané plody – banány na vaření, maniok ve všech možných variantách – kořen vcelku, oloupaný a nastrouhaný, případně drcený jako manioková mouka. Mně osobně manioková kaše chutná, při představě, že je ten kořen vlastně jedovatý a musí se z něj po nastrouhání vymýt jed (a po usušení je to už jedlý prášek), se z něj stává trošku adrenalinové jídlo. Asi jako naše houby vláclavky. A zároveň mi ta kaše připadá jako takové hutné nic, které zasytí. Vždyť právě proto jako jídlo schopné nasytit davy sem byla kdysi přivezena.

Tento sušený maniokový prášek se na kraji tržnice v improvizovaných kuchyních v době naší návštěvy vařil jako manioková kaše v obrovských kotlích. Měli tu i kukuřičnou mouku a vařili z ní taky kukuřičnou kaši. Samozřejmě tu byla řada stánků, které vařily i jiná hotová jídla, protože my tu byli kolem poledne. V pytlích byla nejen mouka, ale i cukr na vyžádání a k tomu spousta kokosových ořechů, med ve skleničkách i palmový kvas. Zásoby byly opravdu veliké, protože stále bylo všeho dost, a to včetně rajčat, různých paprik, do pyramid naskládaná manga, ananasy i různé melouny. Mísila se zde pestrá směs ovoce i zeleniny od sběračů plodin a pěstitelů všeho možného.

Tak jsme nakoupili nějaké ty papriky a rajčata do zásoby do kuchyně našeho Domečku CZ. A pak jsme se konečně vraceli k mostu, odkud jsem viděl ty peřeje.

▲ Správní budova na předměstí Caxita

▲ Pohled z mostu na děti ve vodě

Fotili jsme z mostu přes fialové květy dole se koupající děti v řece, kde měli být krokodýli, a nic se nedělo. Asi už v té řece, která se probíjela lesem, žádný nebyl.

Fotili jsme taky proti proudu už opravdový prales, a protože i kolegové chtěli vidět peřeje, tak jsme k nim vyrazili, respektive popojeli na hráz u řeky, a já už začal tušit, že jsme na začátku velmi chytře promyšleného vodohospodářského systému, který tu zdánlivě opuštěn a nikým nevnímán už celá léta pomocí jezu jímá vodu pro životodárný zavlažovací kanál, který má nejen vlastní jímací objekt na jedné straně jezu, ale také má pro případ přívalů bezpečnostní boční přepad, možná

s prostorem pro malou vodní elektrárnu. Je to zároveň místo pro odpočinek, protože tam byla nejen vyhlídková terasa s chlebovníkem vysazeným doprostřed, ale stál tam kousek vedle na hrázi i stan pro zábavu. Kolem rostly i spousty mangovníků, hlavně kolem zavlažovacího kanálu. Za vodou už byl pěkný prales, respektive galeriový les podél toku, ale tady v civilizaci stál pěkný domek a hučel tu jez jako doma. Na vegetaci kolem žraly krásné kobylky jako o život, létala sarančata a podivné kořeny stromů ve snaze uchytit se pořádně ve svahu nad jezem objímaly kameny. A tak vytvářely dojem všudypřítomných hadů škrtičů mezi kamením v hrázové zdi na břehu u zavázání jezu do přilehlého svahu.

Prostě to tu žilo. A kousek čněly krásné stromy, tak jsme se vydali za pořádnými baobaby, které mne tady opravdu nadchly. Pár

▲ Hadový kořen u jezu

obrázků tu je, ale ten pocit pod nimi nejde ani popsat, ani zachytit na fotografii, snad alespoň ta velikost na snímku vynikne.

Když pak v dálce vykoukl les stromových kaktusů, byl dojem divočiny úplný. My však, ač se mi nechtělo, pokračovali. V průběhu cesty jsme se dohodli, že by stálo zato vidět i na severu celý pobřežní geologický profil s útesy a že na zpáteční cestě odbočíme směrem k moři. A tak pod dojmem této nádhery mi i skromné vesničky kolem zavlažovacího kanálu připadaly hezčí, mimochodem kostely tu mají výstavní. Na zpáteční cestě jsme se vraceli přes místa s políčky s kukuřicí i cukrovou třtinou (asi kdysi právě tady velice pěstovanou rostlinou, zřejmě pro ten náš cukrovar). Návrat byl zajímavý i tím,

▲ Hrdý baobab

že jsem u silnice viděl rozestavěné rybníky na sladkovodní ryby, které budou napájeny z námi sledovaného zavlažovacího kanálu. A bylo jich tady hodně. Vraceli jsme se kolem solitérních baobabů k odbočce na Barro do Dande, která nás zavedla do delty řeky, kde ani zvýšená hladina v deltě neodradila rodiny rybářů opustit domky na písčité kose u nového mostu. Dramatičnost místa podtrhovalo několik dohořívajících dřevěných domků na břehu a chtělo to zdokumentovat, ale my museli dál. Mířili jsme do přístavu za známými v deltě řeky Dando, kde kromě rybářských člunů a bárek, moderních lodí i rybářských lovných pramic ležela kanoe, kterou přinesla voda z pralesů na horním toku řeky. Ležela tu na boku už notně poničená, po přívalových deštích na břehu vyplavená, ale pro mne doklad, že na odlehlých místech Angoly ještě tyhle kanoe vydlabané z jednoho kusu dřeva používají.

A zase tu měli na nádvoří přístavu krásné krvavé stromy, které mi učarovaly a jejichž nafocení detail jsem si přivezl. A obrázek je vzadu mezi barevnými snímky.

Po této krátké zastávce jsme se vyvezli autem na vyhlídku na plošinu nad mořem a míjeli obnažené sledy geologických vrstev, kde byly patrné krásně vrstvené detaily geologického profilu. Až jak jsme vyjeli nahoru, tak jsem si plně uvědomil tu velikost srázu. Po bleskové obhlídce terénu podél strmého srázu s okrajem s kvetoucími opuncemi, kde blbli nádherní pestrokřevečníci, jsme při pohledu na mořský břeh uviděli pás s obrovskými zvláštními placáky dole pod námi, za kterými nás nalákala z dálky viditelná cesta do zátoky, která se tu před námi rozprostírala. A kde určitě kdysi probíhala nějaká rekreace, protože základy výletní restaurace byly při pohledu shora velice dobře patrné, a tak když byl vidět náš zájem, pan řidič nám nabídl, že nás tam zaveze.